

الله
الرحمن الرحيم

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه جغرافیا

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری

موضوع:

ارزیابی کیفیت زندگی شهری، مطالعه موردی: منطقه ۸ تبریز

استاد راهنما:

دکتر حسین نظم فر

استاد مشاور:

دکتر فریدون بابایی

نگارش:

حدیقه عباسی قوزلو

آبان ۱۳۹۲

تقدیم به پدر فداکار و مادر مهربانم

آنان که آفتاب مهرشان هرگز در آسمان دلم غروب نخواهد کرد

و تقدیم به

خواهر و برادرانم که محبت ها و صمیمیت و صفایشان رادر لحظه های زندگی

ام از خاطر نمی برم .

سپاس

از تمامی کسانی که به من قلم آموختند، بخصوص از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر
نظم فرو، همچنین از جناب آقای دکتر فریدون بابایی، به عنوان مشاور مراد این تحقیق
یاری نمودند و نیز از تمام عزیزان (خانم خدائی، تقی زاده، محمدی، روشن، ربابه
عباسی، کاطلی، قره باغی) و از تمامی همکلاسی‌های ارجمندم که در مدت انجام کارهای
پایان نامه از کمک‌ها و راهنمایی‌های ایشان بهره‌گرفتم، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

نام خانوادگی دانشجو: عباسی قوزلو	نام: حدیقه
عنوان پایان‌نامه: ارزیابی کیفیت زندگی در مراکز شهری: مطالعه موردی منطقه ۸ تبریز	
استاد راهنما: دکتر حسین نظم فر	استاد مشاور: دکتر فریدون بابایی
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: جغرافیا گرایش: برنامه‌ریزی شهری
دانشکده: ادبیات و علوم انسانی	تاریخ فارغ التحصیلی: تعداد صفحه ۱۲۱
کلید واژه: آزمون همبستگی پیرسون، ارزیابی، کیفیت زندگی، شهر تبریز	
چکیده:	
<p>کیفیت زندگی به عنوان یکی از مباحث جذاب در ادبیات برنامه‌ریزی شهری است که بررسی‌های اولیه و مطالعات نخستین در این زمینه ابتدا در کشورهای غربی توسط عالمان اجتماعی صورت پذیرفت. امروزه با طرح بحران‌های مختلف در ابعاد مختلف زندگی شهری و با توجه به چند رشته‌ای بودن برنامه‌ریزی شهری، متخصصان علوم مختلف پا در عرصه بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی بر اساس تخصص خود نهاده‌اند. در این رابطه جغرافی‌دانان در دهه ۱۹۷۰ با طرح مباحث جغرافیای اجتماعی، ابعاد کالبدی را در مطالعات کیفیت زندگی شهری وارد نموده‌اند. با توجه به اهمیت مطالعه کیفیت زندگی در سطوح مختلف جغرافیایی در این پایان‌نامه سعی شده است تا با دیدگاهی جامع منطقه ۸ شهر تبریز بر اساس شاخص‌های تعریف شده مورد ارزیابی قرار گیرد.</p> <p>روش به کار رفته در این تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده که در عین حال تعداد ۳۱۹ پرسشنامه در سطح منطقه ۸ شهر تبریز توزیع شده که در این پرسشنامه ابعاد مختلفی چون ارتباطات، دسترسی، امنیت، مشارکت اجتماعی، گذران اوقات فراغت، تامین نیازهای روزمره و تسهیلات شهری مورد بررسی قرار گرفته است. برای تعیین حجم نمونه پرسشنامه فرمول کوکران مورد استفاده قرار گرفت. برای تحلیل از نرم افزار SPSS، و آزمون‌هایی چون آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج تحقیق حاکی از آن است بین گویه‌های مختلف کیفیت زندگی با یکدیگر ارتباط معنی‌داری وجود دارد و رابطه معنی‌داری بین تحصیلات، تاهل، اشتغال با کیفیت زندگی وجود دارد، درآمد و جنسیت رابطه‌ای با کیفیت زندگی ندارند.</p>	

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- طرح تحقیق.....	۲
۱-۱-۱- تبیین و تشریح مسأله.....	۲
۱-۱-۲- فرضیات پژوهش.....	۵
۱-۱-۳- سؤالات اصلی پژوهش.....	۵
۱-۱-۴- هدف (اهداف) پژوهش.....	۶
۱-۱-۴-۱- هدف کلان.....	۶
۱-۱-۴-۲- اهداف خرد.....	۶
۱-۱-۵- ضرورت و اهمیت پژوهش.....	۶
۱-۱-۷- پیشینه پژوهش.....	۸
۱-۱-۷-۱- پیشینه تحقیقات لاتین.....	۸
۱-۱-۷-۲- پیشینه تحقیقات فارسی.....	۹
۱-۸- تعاریف و مفاهیم.....	۱۲
۱-۸-۱- کیفیت.....	۱۲
۱-۸-۲- کیفیت زندگی.....	۱۲
۱-۸-۳- مرکز شهر.....	۱۲
۱-۸-۴- ارزیابی.....	۱۳

فصل دوم: مبانی نظری

۱-۲- مقدمه.....	۱۸
-----------------	----

۱۹	۲-۲- نظریه‌ها و مکاتب تأثیرگذار.....
۲۱	۳-۲- مفهوم و تعریف کیفیت زندگی.....
۲۴	۴-۲- قلمرو مفهوم کیفیت زندگی.....
۲۶	۵-۲- ابعاد کیفیت زندگی.....
۲۷	۶-۲- شاخصهای کیفیت زندگی.....
۲۸	۱-۶-۲- تولید ناخالص داخلی (GDP).....
۲۸	۲-۶-۲- شاخص پیشرفت اصلی (GPI).....
۲۸	۳-۶-۲- شاخص سلامت اجتماعی (SHI).....
۲۹	۴-۶-۲- شاخص توسعه انسانی.....
۲۹	۷-۲- رویکردهای کیفیت زندگی.....
۳۰	۱-۷-۲- رویکرد عاملیت گرا.....
۳۰	۱-۱-۷-۲- رویکرد مطلوبیت‌گرایی.....
۳۱	۲-۱-۷-۲- رویکردهای ارزش‌های عام.....
۳۲	۳-۱-۷-۲- رویکردهای نیاز محور.....
۳۲	۱-۳-۱-۷-۲- رویکرد نیازهای اساسی.....
۳۴	۲-۳-۱-۷-۲- رویکرد توسعه انسانی.....
۳۵	۳-۳-۱-۷-۲- نظریه نیازهای انسانی.....
۳۷	۴-۱-۷-۲- رویکرد قابلیت.....
۳۷	۲-۷-۲- رویکردهای ساختارگرا.....
۳۸	۱-۲-۷-۲- کیفیت فراگیر زندگی برگر- اشمیت و نول.....
۳۹	۲-۲-۷-۲- کیفیت اجتماعی.....

- ۸-۲ - معیارهای سنجش کیفیت زندگی..... ۴۳
- ۹-۲ - ملاحظاتی پیرامون انتخاب شاخصهای سنجش کیفیت زندگی..... ۴۶
- ۱۰-۲ - مدل‌های ساختاری کیفیت زندگی..... ۴۸
- ۱۱-۲ - مرکز شهر..... ۵۲
- ۱۲-۲ - جمع بندی و نتیجه گیری..... ۵۴

فصل سوم: روش شناسی

- ۱-۳ - مقدمه..... ۵۷
- ۲-۳ - روش تحقیق..... ۵۷
- ۱-۲-۳ - جامعه آماری..... ۵۹
- ۲-۲-۳ - روش برآورد حجم نمونه و روش نمونه‌گیری..... ۵۹
- ۴-۳ - روش تعیین روایی و پایایی پرسشنامه..... ۶۰
- ۲-۴-۳ - آزمون روایی..... ۶۱
- ۵-۳ - آزمون پایایی..... ۶۱
- ۶-۳ - روش تجزیه و تحلیل داده‌ها..... ۶۲

فصل چهارم: یافته‌های تحقیق

- ۱-۴ - مقدمه..... ۶۳
- ۲-۴ - موقعیت جغرافیایی..... ۶۴
- ۳-۴ - یافته‌های توصیفی تحقیق..... ۶۵
- ۴-۴ - توصیف یافته‌ها..... ۷۱
- ۵-۴ - یافته‌های تحلیلی (استنباطی) تحقیق..... ۸۰
- ۶-۴ - ضریب همبستگی پیرسون..... ۸۱

۷-۴- نتیجه گیری ۸۹

فصل پنجم: آزمون فرضیات، نتیجه گیری و پیشنهادات

۱-۵- مقدمه ۹۴

۲-۵- نتایج ۹۶

۳-۵- پیشنهادات ۹۷

منابع و ماخذ ۹۸

فهرست جداول

- جدول ۲-۱: حوزه‌های مختلف بکارگیری مفهوم کیفیت زندگی بر اساس مطالعه فرانس ۲۳
- جدول ۲-۲: کیفیت زندگی و تغییر اجتماعی در دو سطح فردی و اجتماعی ۳۹
- جدول ۲-۳: رویکردهای کیفیت زندگی ۴۱
- جدول ۲-۴: مؤلفه‌های کیفیت زندگی شهری موجود در ادبیات جهانی ۴۵
- جدول ۴-۱: توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان، منطقه ۸ شهر تبریز ۶۵
- جدول ۴-۲: توزیع فراوانی گروه‌های سنی پاسخگویان، منطقه ۸ شهر تبریز ۶۶
- جدول ۴-۳: توزیع فراوانی میزان تحصیلات پاسخگویان، منطقه ۸ شهر تبریز ۶۷
- جدول ۴-۴: توزیع فراوانی وضعیت تاهل پاسخگویان منطقه ۸ شهر تبریز ۶۸
- جدول ۴-۵: توزیع فراوانی وضعیت شاغلین، منطقه ۸ شهر تبریز ۶۹
- جدول ۴-۶: توزیع فراوانی سابقه سکونت پاسخگویان، منطقه ۸ شهر تبریز ۷۰
- جدول ۴-۷: درصد فراوانی هریک از گویه‌های ارتباطات، منطقه ۸ شهر تبریز ۷۳
- جدول ۴-۸: درصد فراوانی هریک از گویه‌های دسترسی، منطقه ۸ شهر تبریز ۷۴
- جدول ۴-۹: درصد فراوانی هریک از گویه‌های تسهیلات شهری، منطقه ۸ شهر تبریز ۷۵
- جدول ۴-۱۰: درصد فراوانی هر یک از گویه‌های مشارکت اجتماعی، منطقه ۸ شهر تبریز ۷۵
- جدول ۴-۱۱: درصد فراوانی هر یک از گویه‌های امنیت، منطقه ۸ شهر تبریز ۷۵
- جدول ۴-۱۲: درصد فراوانی هر یک از گویه‌های گذران اوقات فراغت ۷۶
- جدول ۴-۱۳: درصد فراوانی رضایت از گویه‌های اوقات فراغت، منطقه ۸ شهر تبریز ۷۷
- جدول ۴-۱۴: درصد فراوانی هریک از گویه‌های مسکن، منطقه ۸ شهر تبریز ۷۸
- جدول ۴-۱۵: درصد فراوانی هریک از گویه‌های تامین نیازهای روزمره، منطقه ۸ شهر تبریز ۷۸
- جدول ۴-۱۶: درصد فراوانی رضایت از زندگی پاسخگویان ۷۹

- جدول ۴-۱۷: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین گویه ارتباطات با کل گویه‌های کیفیت زندگی ۸۲
- جدول ۴-۱۸: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین گویه دسترسی با دیگر گویه‌های کیفیت زندگی ۸۲
- جدول ۴-۱۹: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین گویه تسهیلات با دیگر گویه‌های کیفیت زندگی ۸۳
- جدول ۴-۲۰: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین گویه مشارکت اجتماعی با دیگر گویه‌های کیفیت زندگی ۸۳
- جدول ۴-۲۱: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین گویه مسکن با دیگر گویه‌های کیفیت زندگی ۸۴
- جدول ۴-۲۲: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین گویه تأمین نیازهای روزمره با دیگر گویه‌های کیفیت زندگی ۸۴
- جدول ۴-۲۳: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین گویه اوقات فراغت با دیگر گویه‌های کیفیت زندگی ۸۵
- جدول ۴-۲۴: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین گویه امنیت با دیگر گویه‌های کیفیت زندگی ۸۵
- جدول ۴-۲۵: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین کیفیت زندگی و جنسیت ۸۶
- جدول ۴-۲۶: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین کیفیت زندگی و اشتغال ۸۷
- جدول ۴-۲۷: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین کیفیت زندگی و تاهل ۸۷
- جدول ۴-۲۸: محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین کیفیت زندگی و تحصیلات ۸۸

فهرست اشکال

- شکل ۱-۲: مدل مفهومی عوامل سهیم در کیفیت زندگی از دیدگاه اکولوژی ۲۵
- شکل ۲-۲: ابعاد کیفیت زندگی ۲۷
- شکل ۳-۲: سلسله مراتب هرم توسعه ۳۳
- شکل ۴-۲: رویکردهای کیفیت زندگی ۴۳
- شکل ۵-۲: نیازهای اساسی ۳۵
- شکل ۶-۲: ساده‌ترین مدل ساختاری کیفیت زندگی ۴۹
- شکل ۷-۲: اجزای کیفیت زندگی بر اساس مدل رافائل و همکاران ۵۰
- شکل ۸-۲: اجزای کیفیت زندگی ۵۱
- شکل ۱-۴: توزیع فراوانی جنسیت، منطقه ۸ شهر تبریز ۶۵
- شکل ۲-۴: توزیع فراوانی گروه‌های سنی پاسخگویان، منطقه ۸ شهر تبریز ۶۶
- شکل ۳-۴: توزیع فراوانی وضعیت تاهل پاسخگویان منطقه ۸ شهر تبریز ۶۸
- شکل ۴-۴: توزیع فراوانی وضعیت شاغلین، منطقه ۸ شهر تبریز ۶۹
- شکل ۵-۴: درصد فراوانی رضایت از زندگی پاسخگویان ۷۹
- شکل ۶-۴: کیفیت زندگی پاسخگویان ۸۰

فهرست نقشه

نقشه ۱-۴- موقعیت منطقه مورد مطالعه ۶۴

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- طرح تحقیق

۱-۱-۱- تبیین و تشریح مسأله:

حیطه مربوط به کیفیت زندگی^۱ و سنجش آن شاید در هیچ زمانی به اندازه‌ی امروز وسیع نبوده است. اقتصاددانان، دانشمندان علوم اجتماعی و دولتمردان هر کدام از دیدگاه خاصی به این مقوله می‌نگرند این امر از آنجا ناشی می‌شود که شاخص‌های مربوط به کیفیت زندگی طیف وسیعی را در بر می‌گیرند که از تغذیه و پوشاک گرفته تا مراقبت‌های بهداشتی، محیط اجتماعی و محیط مادی پیرامون را شامل می‌شود (جاجرمی و کلت، ۱۳۸۵: ۵). کیفیت زندگی از جمله مسایل مهمی است که ابتدا با گسترش همه جانبه فناوری و فرایند صنعتی شدن در کشورهای غربی مورد توجه قرار گرفت. گسترش روزافزون فرایند صنعتی شدن که خود را با تولید انبوه کالاها و خدمات متنوع در بعد کمی نشان می‌دهد، مشکلات زیادی برای بشر مدرن به همراه آورد. در حقیقت، همگام با افزایش جمعیت، شهرنشینی و تمرکز صنایع، سرمایه‌ها، امکانات و خدمات شهری رشد کرده و شهرهای بزرگ به کلان‌شهرهای کنونی تبدیل شده‌اند و مشکلات دشوار و پیچیده‌ای پدید آمد. از جمله این مشکلات می‌توان به پدیده آلودگی هوا و تخریب محیط زیست اشاره کرد که با اضافه شدن فشارها و استرس‌های روانی، صدمات جبران‌ناپذیری به بشر وارد کرده است. به همین دلیل توجه بسیاری از دانشمندان و صاحب نظران به مفهوم کیفیت زندگی معطوف شد تا از این طریق تلاش‌هایی در راستای ارتقای شرایط زندگی و بهبود بخشیدن به بعد کیفی زندگی بشر صورت گرفت (ربانی و کیانپور، ۱۳۸۷: ۶۸).

کیفیت زندگی از واژه‌هایی است که تعریف مشخص و بطور کلی یکسانی ندارد؛ اگر چه مردم به شکل غریزی معنای آن را به راحتی درک می‌کنند، لیکن این مفهوم برای آنها یکسان نیست. کیفیت زندگی را می

توان در دو بعد عینی و ذهنی طبقه‌بندی کرد، که در آن کیفیت زندگی ضمن دارا بودن ابعاد عینی و وابستگی به شرایط عینی و بیرونی، امری است ذهنی و درونی و متصور و در نتیجه در نهایت به تصورات و ادراک فرد از واقعیت‌های زندگی بستگی دارد. ابعاد عینی را مواردی چون شغل مناسب، درآمد، مسکن، آموزش (دسترسی به فرصت‌ها و پرورش قابلیت‌ها)، سلامتی، بهداشت - درمان، کیفیت محیطی که در آن زندگی می‌کنیم دانست، بعد ذهنی برداشت فرد از واقعیت‌ها و احساس امنیت آسایش، برخورداری از آنچه برای فرد اهمیت دارد، احساس رشد و پیشرفت، احساس عقب نماندن از زمانه، نگاه فرد به زندگی، رنج، درد، مرگ، بیماری، محدودیت‌ها، مسأله آینده، پایداری، طبیعت و از همه مهم‌تر عشق را می‌توان از این بعد دانست (ولی‌بیگی، ۱۳۸۹: ۵).

از دهه ۱۹۶۰ بیشتر کشورهای پیشرفته صنعتی از لحاظ مباحث کیفیت زندگی با چالش‌ها و مسایل بسیاری روبه‌رو شدند به رغم وفور کالاها، فراورده‌ها و تسهیلات زندگی مادی انسانی، از جنبه‌های بوم-شناسی، روانشناسی و جامعه‌شناسی با مسایل بزرگی روبه‌رو بوده است؛ آلودگی‌های زیست محیطی - آسیب‌های اجتماعی، نابرابری فرصت‌های زندگی، حاشیه‌ای شدن گروه‌های اجتماعی شناخته می‌شود، بویژه در گروه‌های مهاجر، تحرکات نزولی درون شهری بر اثر فقر و ریسک‌های متعدد اجتماعی فزونی گرفته است (سلمانی و احمدی، ۱۳۸۹: ۲). با وجود فواید زیاد شهرنشینی، بسیاری از سیاست‌گذاران در کشورهای مختلف روند فزاینده شهرنشینی را زنگ خطری می‌دانند. آنها تأثیر عمیق بر سنت‌ها و روابط مرسوم و مشکل تدارک و آماده‌سازی خدمات و زیرساخت‌های عمومی، تکثیر سکونت‌گاه‌های غیر رسمی، بدتر شدن شرایط محیطی و افزایش مسایل اجتماعی مربوط به بیکاری و کم‌کاری را خاطر نشان می‌کنند. در بسیاری از نواحی شهری بویژه نواحی شهری کشورهای در حال توسعه بیکاری و مسایل اجتماعی در حال افزایش است، و شواهد فقر، آسیب‌پذیری و ناامیدی به طور فزاینده‌ای در میان مردم نواحی شهری قابل مشاهده است. این مسائل و مشکلات باعث توجه فزاینده محققین رشته‌های گوناگون به مطالعه کیفیت زندگی، کیفیت مکان بهزیستی انسانی در نواحی شهری کشورهای مختلف به عنوان ابزاری برای پشتیبانی از سیاست‌گذاری‌های عمومی، تدوین و پایش استراتژی‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری و درک و اولویت‌بندی مسائل اجتماع شده است (خادم‌الحسینی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳).

توجه دانش جغرافیا به «کیفیت زندگی» و مفاهیم مربوط به آن به اواخر دهه ۱۹۶۰ بر می‌گردد. این به معنای آن نیست که جغرافیای انسانی پیش از آن نسبت به کیفیت زندگی بطور کامل بی‌اعتنا بوده است. بلکه صرفاً منظور آن است که دل مشغولی سنتی جغرافیا به مفاهیمی چون منابع طبیعی، تولید و ویژگی‌های جمعیتی بر هر گونه توجه به مصرف در مفهوم وسیع کلمه مسلط بوده است (جاجرمی و کلت، ۱۳۸۹: ۷). از لحاظ تاریخی اولین تلاش‌ها برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی از جنبش شاخص‌های اجتماعی نشأت گرفته است (قالیباف و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۸). از ابتدای دهه ۱۹۷۰ رویکرد جدیدی در ادبیات توسعه پدید آمد که توسعه را معادل رشد اقتصادی و بهبود شاخص‌های اقتصادی نظیر تولید ناخالص داخلی، تولید ناخالص ملی و در آمد ملی نمی‌دانست. این رویکرد تأکید خود را بر شاخص‌های اجتماعی و بهبود شرایط زیست یا به عبارت دیگر بهزیستی انسان گذاشت. مفهوم کیفیت زندگی در اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل دهه ۱۹۷۰ به عنوان بخشی از شاخص‌های اجتماعی پا به میدان گذاشت (گروسی، ۱۳۸۷: ۶۳).

بهبود کیفیت زندگی یکی از مهمترین اهداف سیاست‌های عمومی است. بهبود کیفیت زندگی از آن رو دارای اهمیت است که در تامین نیازهای شهروندان، رقابت‌پذیری مراکز شهری در جذب منابع و پیگیری استانداردهای زندگی سهم می‌باشد. سیاست سازان علاقه‌مند هستند که موثرترین عوامل در بهبود زندگی افراد را شناسایی کنند. خروجی مطالعات کیفیت زندگی می‌تواند برنامه‌ریزان شهری را در درک و اولویت‌بندی مسائلی که اجتماع را تحت تاثیر قرار می‌دهد و تعیین میزان برخورداری مکان‌های شهری از خدمات و امکانات یاری نماید (سلمانی و احمدی، ۱۳۸۹: ۳).

در ایران و نظام برنامه‌ریزی و مدیریت شهری آن به موضوع کیفیت زندگی شهری توجه بسیار اندکی شده است و بر خلاف بسیاری از کشورهای دیگر حتی مرجع و سازمان مشخصی برای ارایه و پایش مسایل، محورها، شاخص‌ها و اندازه‌گیری سطوح رضایت و کیفیت زندگی شهروندان (به‌خصوص در شهرها به عنوان کانون اصلی زیست و زندگی انسانی) و مسایل و مشکلات در ارتباط با آن وجود نداشته و ندارد.

به علت فقدان اطلاعات لازم در زمینه کیفیت زندگی، برنامه‌ریزی صحیحی جهت افزایش سطوح کیفی زندگی شهروندی چه در سطح حکومت مرکزی و ملی و چه در سطح حکومت‌های محلی (که بارزترین و شاخص‌ترین نمونه آن در نظام سیاسی ایران شهرداری‌ها و شوراهای شهر هستند) انجام نشده است. از

طرفی برای محاسبه کیفیت زندگی و مدل‌سازی اولویت‌ها و انتظارات و نیازهای واقعی شهروندان، تدوین معیارها و شاخص‌های کیفیت زندگی شهری اساسی‌ترین شرط لازم خواهد بود. در واقع برای شناخت کامل و تعریف و اندازه‌گیری دقیق کیفیت زندگی شهری، تشخیص و تدوین شاخص‌هایی مناسب و بومی، گام اولیه است. این منطقه به علت داشتن موقعیت مرکزی (بازار) از دیر باز دارای کارکردهای شهری بویژه فعالیت‌های تجاری و بازرگانی، مذهبی و تفریحی بوده که علاوه بر نیازهای ساکنین خود شهر، نیازهای نواحی دور دست (فراتر از مرزهای جغرافیایی خود) را نیز تامین می‌کرده است. با شروع عملیات شهرسازی مدرن که عمدتاً در صدد توسعه شتابزده شبکه‌های ارتباطی بوده، در شرایط کنونی، این منطقه با تراکم فعلیتی زیادی مواجه می‌باشد. گرایش به احداث واحدهای تجاری، خدماتی - اداری در این منطقه، فشار زیادی به محدوده‌ی مسکونی منطقه می‌نماید و در نتیجه باعث کاهش کیفیت زندگی ساکنان این منطقه شده است. هدف از این تحقیق ارزیابی کیفیت زندگی ساکنان این منطقه می‌باشد.

۱-۲-۱- فرضیات پژوهش:

با توجه به اهدافی که از انجام این تحقیق وجود دارد، نسبت به تولید فرضیه‌هایی به شرح زیر اقدام می‌شود تا در نهایت این تحقیق نسبت به پاسخگویی به سوالات تحقیق و بررسی صحت، قبول یا رد فرضیه-های ارائه شده برآید.

۱- به نظر می‌رسد در منطقه‌ی ۸ شهر تبریز شاخص‌های کیفیت زندگی از دید شهروندان در وضعیت مطلوبی قرار دارد.

۲- به نظر می‌رسد می‌توان با ترکیب ابعاد عینی و ذهنی به اندازه‌گیری کیفیت کلی زندگی دست یافت.

۱-۳-۱- سؤالات اصلی پژوهش:

دو سؤال اساسی این تحقیق را می‌توان به صورت زیر بیان کرد:

۱- آیا می‌توان با ترکیب ابعاد عینی و ذهنی به اندازه‌گیری کیفیت کلی زندگی دست یافت؟

۲. آیا در منطقه ۸ شهر تبریز شاخص‌های کیفیت زندگی از دید شهروندان در وضعیت مطلوبی قرار

دارد؟

۱-۱-۴- هدف (اهداف) پژوهش:

۱-۱-۴-۱- هدف کلان

ارزیابی کیفیت زندگی شهری در منطقه ۸ شهر تبریز

۱-۱-۴-۲- اهداف خرد

ارائه یک الگو به منظور ارزیابی کیفیت عینی و ذهنی کیفیت زندگی شهری در مناطق دیگر شهر تبریز. یکی از اهداف خرد این تحقیق ارائه یک الگوی ارزیابی کیفیت زندگی شهری بر اساس شناسایی معیارهای اساسی در کیفیت عینی و ذهنی زندگی شهری است. معیارهایی که خود در نتیجه مطالعه الگوهای نظری و مفاهیم پایه و شناخت ویژگی‌های اختصاصی محدوده مورد مطالعه بدست می‌آیند.

- شناسایی مولفه‌های موثر بر بهبود کیفیت زندگی در منطقه ۸ شهر تبریز
- بررسی تاثیر خصوصیات فردی، اجتماعی و اقتصادی بر کیفیت زندگی مردم
- سنجش کیفیت کلی زندگی از طریق ترکیب جنبه‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی در منطقه ۸ شهر
- شناسایی ابعاد کیفیت عینی و ذهنی زندگی و ایجاد شاخص تجمعی کیفیت زندگی با استفاده از معرف-های عینی و ذهنی

۱-۱-۵- ضرورت و اهمیت پژوهش:

افزایش شتابان جمعیت شهری، یکی از مشخصه‌های شهرنشینی ایران در دهه‌های اخیر است، در بسیاری موارد اثرات ناشی از رشد کمی و کیفی امکانات و خدمات شهری را بر افزایش سطح کیفیت زندگی و ضمن کاهش سرانه برخورداری شهروندان از امکانات شهری، کیفیت زندگی در شهرها را ثابت نگه داشته و حتی در مواردی آن را کاهش داده است. لذا یکی از مهم‌ترین چالش‌های کنونی جامعه شهری کشور علاوه بر مطالعات جمعیتی و فضایی شهرها باید به آن توجه شود.

در ایران به دلیل رشد سریع کالبدی، هجوم مهاجران، عدم برنامه‌ریزی و مهم‌تر از همه اعمال سیاست‌ها و روش‌های ناکارآمد در مواجهه با مراکز شهری و همچنین بی‌توجهی به نقش این مراکز در ارتقای هویت اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و ... شهری، مشکلات و مسائل مراکز شهری به صورت شدیدتری ظاهر شده‌اند. این بی‌توجهی، نه تنها مراکز شهری اکثر شهرهای ایران (از جمله تبریز) را دچار مردگی فضاها و شهرها در ساعات و روزهای غیر معمول کرده، بلکه کاهش کیفیت محیط اجتماعی، افزایش روند تخریب فیزیکی، به هم خوردن تعادل میان رفاه اجتماعی و کارایی اقتصادی (به نفع کارایی اقتصادی) و به طور کلی کاهش کیفیت زندگی شهری را به دنبال داشته است و مرکز شهر را که قلب تپنده و موتور محرکه هر شهر است به لحاظ عملکردی، فعالیتی، اجتماعی و ... دچار نارسایی و اختلال کرده است.

شهر تبریز به عنوان یکی از کلان‌شهرهای کشور و بزرگترین کلان‌شهر شمال غرب، در چند دهه اخیر از رشد و توسعه سریع و گسترده‌ای برخوردار بوده است؛ به طوری که جمعیت آن از سال ۱۳۴۵ از ۴۰۳۰۰۰ نفر به ۱،۸۹۳،۰۰۰ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است. یعنی در طی چهار دهه ۳/۵ برابر گردیده است. همچنین رشد و توسعه فیزیکی شهر در سال ۱۳۴۵ از ۲۱۲۷ هکتار به ۱۲۰۰۰ در سال ۱۳۸۵ رسیده که نشان دهنده رشد ۶ برابری توسعه فیزیکی آن است (مهندسین مشاور زیستا، ۱۳۸۶). منطقه مورد مطالعه با جمعیتی بالغ بر ۲۸۷۰۰ نفر، به عنوان منطقه تاریخی فرهنگی این شهر دارای بناهای با ارزشی مثل بازار بزرگ تبریز (به عنوان بزرگترین بازار سر پوشیده جهان)، موزه‌ها و خانه‌های قدیمی و مشهور، محلات قدیمی، مسجد معروف کبود و ... منطقه بسیار مهمی است. بنابر این، طرح مسئله این تحقیق عمدتاً در فقدان مطالعات تجربی در زمینه کیفیت زندگی شهری در ایران و به طور خاص در شهر تبریز خلاصه می‌شود، که این وضع یکی از انگیزه‌های انجام این مطالعه را شکل می‌دهد از این رو، این مطالعه می‌تواند اطلاعات مفیدی را در زمینه بهبود روش‌شناسی مطالعه کیفیت زندگی در نواحی شهری ایران و برنامه‌ریزی توسعه به منظور ارتقای کیفیت زندگی شهروندان منطقه‌ی ۸ شهر تبریز را فراهم نماید.

اهمیت بررسی، شناخت و مطالعه‌ی کیفیت زندگی، توجه به جایگاه کیفیت زندگی در شهرها و مناطق، و با توجه با اینکه هنوز در ایران سیستم جامعی در زمینه‌ی سنجش کیفیت زندگی ایجاد نشده، توجه به بررسی جنبه‌های مختلف سنجش کیفیت زندگی می‌تواند راه‌هایی برای دستیابی به نظام جامع سنجش کیفیت